

6. Кобеляцький р-н., с. Драбинівка, ботанічний заказник «Драбинівка». Популяція виду розташована довгою смугою вздовж схилу правого корінного берега р. Мала Кобелячка, площа становить 0,15 га. I ярус репрезентований насадженнями *Juglans regia* L. заввишки 3-5 м, діаметром 10-15 см (зімкнутість крон — 0,1%), *Pyrus communis* L. заввишки 2,5-3,5 м (0,06%). II ярус утворює *Crataegus curvisepala* Lindm. заввишки 1,5-2,5 м (0,04%). Проективне покриття травостою становить 80%. Його утворюють види лучно-узлісного комплексу. Проективне покриття *F. ruthenica* — 1-3%. Популяція малочисельна, очевидно, це пов'язане з її розміщенням на схилі, тому великі за розмірами генеративні особини на відкритому просторі пошкоджуються вітром, більшість особин гине.

7. Котелевський р-н., околиці с. Маловидне, екотон байрачного лісу. Популяція *F. ruthenica* розташована вузькою смугою в екотоні вздовж лісу, її площа становить приблизно 0,05 га. Проективне покриття трав'янистого покриву досягає 90%. Його утворюють: *Elytrigia repens* (35%), *Melica nutans* (30%), *Pulsatilla nigricans* Storck., *Pulsatilla grandis* Wend., *Scilla bifolia* L. та ін..

Майже всі досліджені популяції охороняються на території природно-заповідних об'єктів, в основному заказників ботанічних та гідрологічних. На нашу думку, потрібно створити заказник в Котелевському районі, поблизу с. Маловидне, де зростають два види рябчиків (*F. meleagroides* і *F. ruthenica*), проводити моніторингові дослідження стану виявлених популяцій на території Полтавської області. Із цієї метою нами закладені ряд моніторингових ділянок для демекологічного та систематичного визначення видів рябчиків.

Література

1. Байрак О.М., Стецюк Н.О. Атлас рідкісних і зникаючих рослин Полтавщини. — Полтава, Верстка, 2005. — С.161-163.
2. Заповідна краса Полтавщини. Т. Л. Андрієнко, О. М. Байрак, М. І. Залудяк та інші — Полтава: ІВА «Астрєя», 1996.- 188с.
3. Збережи, де стоїш, де живеш. По сторінках Червоної книги Полтавщини. Рослинний світ / під заг. ред. О.М. Байрак. — Полтава: Верстка, 1998. — 205 с.
4. Конспект флори Лівобережного Придніпров'я. Судинні рослини /Байрак О.М. — Полтава: Верстка, 1997. — С. 105-106.
5. Мельник В.И. *Fritillaria meleagris* (Liliaceae) на Україні // Ботанический журнал, 1999. — Т. 84, №8. — С. 81-86.

ДО ПИТАННЯ ОХОРОНИ РІДКІСНИХ БОРЕАЛЬНИХ ВИДІВ РОСЛИН НА ТЕРИТОРІЇ ГАДЯЦЬКОГО РАЙОНУ (ПОЛТАВСЬКА ОБЛАСТЬ)

*Стецюк Н.О., Сотуга О.В., Ханнанова О.Р.
Полтавський державний педагогічний університет імені В.Г. Короленка*

На сучасному етапі взаємодії людського суспільства і природи навіть попри певні успіхи в галузі заповідної справи та природоохоронних технологій проблема збереження біорізноманіття, в тому числі фіторізно-

маніття у всіх його проявах не лише зберігає свою актуальність, а й потребує все більш глибокого і всебічного обґрунтування з метою скорочення потенційних ризиків та попередження можливих втрат. Так, на сьогодні не є достатнім тільки створювати реєстри рідкісних видів та здійснювати інвентаризацію їх місцезнаходжень, а необхідно ще й здійснювати комплексні дослідження стану їх популяцій, що дасть змогу оцінити шанси для виживання виду в умовах конкретної місцевості та розробити на цій основі оптимальні заходи охорони.

Флористичну різноманітність Полтавщини репрезентують понад 1500 видів квіткових рослин, 3 види голонасінних, 16 видів папороте-видних, 9 видів хвощів, 3 — плаунів, 159 — мохів, 161 вид лишайників [1]. Серед них понад 200 видів мають соцологічну цінність, а саме: 55 видів занесені до Червоної книги України, 8 — до Світового Червоного списку, 7 — до Європейського Червоного списку, 9 — до Бернської конвенції, 157 — регіонально рідкісними [2]. Щодо раритетів флори застосовують загальноприйнятий розподіл на чотири категорії рідкісності: зниклі, зникаючі, вразливі, рідкісні.

Серед зникаючих та вразливих видів чільне місце посідають ті, що в регіоні знаходяться на межі (або поблизу межі) суцільного поширення. Такими є й бореальні види, що знаходяться в Лівобережному Лісостепу, в межах якого розташована Полтавська область, і на південній межі поширення. В Україні вони широко представлені в межах лісової зони (Полісся, Карпат), а на південь просуваються по борових терасах річок.

За результатами оригінальних досліджень та даними флористичних зведень для Полтавської області наводиться відносно значна кількість місцезнаходжень рідкісних бореальних рослин. Аналіз їх поширення дозволяє виділити три основні локалітети, специфічних за своїми природно-географічними та еколого-ценотичними умовами. Вони репрезентовані Котелевським (Середньоворсклянським), Нижньоворсклянським (острівні системи в гирловій частині р. Ворскла) та Гадяцьким (Середньопільським) флористичними ядрами. Останнє із них відрізняється високими показниками флористичного та ценотичного багатства, в тому числі видовим складом бореальних рослин.

Гадяцьке бореальне флористичне ядро виявлено на півночі Полтавської області в межах Гадяцького району. У ландшафтному відношенні воно приурочене до борової тераси р. Псел із угрупованнями різновікових соснових насаджень, а по периферії в умовах підвищеного зволоження — ценозів мішаних лісів із *Quercus robur* L., *Betula pendula* Roth, *Pinus sylvestris* L. У притерасній частині долини в угрупованнях евтрофних та евмезотрофних боліт теж виявлено ряд рідкісних північних рослин. Науково та соцологічно цінними у цьому відношенні є угруповання сфагнових боліт (всі види роду *Sphagnum* охороняються в Полтавській області як погранично-ареальні).

За результатами комплексних фітосоцологічних досліджень щодо обґрунтування доцільності створення регіонального ландшафтного парку „Гадяцький”, проведених нами протягом 2006 р., у складі флори було виявлено 84 рідкісних види, серед яких 23 — є бореальними (27% від загальної кількості рідкісних). Із них 3 види належать до Червоної книги України (*Diphasiastrum complanatum* (L.) Holub, *Lycopodium annotinum* L., *Hyperzia selago* (L.) Bernh. ex Schrank et Mart.), 1 (*Draccephalum ruyschiana* L.) — наведений у Додатку до Бернської конвенції, решта —

19 видів — занесені до регіонального списку.

Серед зазначених видів значна частка спорових рослин, як вищих спорових (*Diphasiastrum complanatum*, *Hyperzia selago*, *Lycopodium clavatum* L., *L. annotinum*, *Polypodium vulgare* L., *Matteuccia struthiopteris* (L.) Tod.), так і нижчих (добре представленими є мохи роду *Sphagnum*).

Найціннішою є ділянка площею 48 га у 98 та 110 кварталах Вельбівського лісництва. Тут зареєстровано 16 рідкісних бореальних видів, серед яких: *Juniperus communis* L., *Lycopodium clavatum*, *L. annotinum*, *Diphasiastrum complanatum*, *Asplenium trichomanes* L. (єдине місцезнаходження в області), *Gymnocarpium dryopteris* (L.) Newm, *Polypodium vulgare* L., *Pyrola rotundifolia* L., *P. minor* L., *Antennaria dioica* (L.) Gaertn., *Majanthemum bifolium* (L.) F. W. Schmidt, *Colluna vulgaris* (L.) Hull та ін.

У цьому локалітеті охорона деяких місцезнаходжень бореальних видів рослин забезпечується на території ряду природно-заповідних об'єктів (заповідних урочищ, ботанічної пам'ятки природи «Гадяцький бір», гідрологічного заказника «Болото Моховате»). Хоча вони й розміщені досить щільно, однак не забезпечують охороною ті місцезнаходження, які виявились поза їх межами, визначеними здебільшого штучно. На нашу думку, проблему забезпечення охороною рідкісних рослин в Гадяцькому локалітеті, в тому числі й ядро рідкісних бореальних видів, дозволить вирішити створення регіонального ландшафтного парку у Гадяцькому районі, проектування якого вже розпочате.

Нині фітосозологічні дослідження на території проектного парку спрямовані на виявлення нових місцезнаходжень рідкісних видів, в тому числі й бореальних, та здійснення моніторингових демекологічних досліджень з метою визначення стратегії популяції та розробки ефективних заходів охорони.

Література

1. Байрак О.М., Проскурня М.І., Стецюк Н.О. та ін. Еталони природи Полтавщини. Розповіді про заповідні території: Науково-популярне видання. — Полтава: Верстка, 2003. — 212 с.
2. Байрак О.М., Стецюк Н.О. Атлас рідкісних і зникаючих рослин Полтавщини. — Полтава: Верстка, 2005. — 248 с.
3. Стецюк Н.О., Воробйова А.М. Стан охорони бореальних видів рослин на Полтавщині // Сучасні проблеми інтродукції рослин та збереження біорізноманітності екосистем: Мат-ли міжнар. наук. конференції, присвяч. 125-річчю ботанічного саду ЧНУ ім. Юрія Федьковича 10-14 вересня 2002 р.— Чернівці, 2002. — С. 119-121.

БІОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОДУ ЦИСУС (*CISSUS D. C.*) ТА ОСОБЛИВОСТІ ВИРОЩУВАННЯ

Теслюк М.Г., Гомля Л.М.

Полтавський державний педагогічний університет імені В.Г. Короленка

Родина виноградові (*Vitaceae* Lindl.) об'єднує 14 родів, що включають близько 970 видів ліан, кущів, невисоких дерев з вусиками чи гачечками стеблового походження, зростають переважно в тропіках та